

EKONOMİK KRİZ SÜRECİNDE ALINAN EKONOMİK TEDBİRLERİN MEŞRULUĞU/KAMUOYU DESTEĞİ: YUNANİSTAN ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Hakkı Hakan YILMAZ¹⁸

Mustafa BİÇER¹⁹

ÖZET

Bütçe hakkı, dünya tarihinde yaklaşık 800 yıllık demokrasi mücadelesinin aşama aşama kaydettiği kazanımların ürünüdür. Evrensel içerimleri olan “bütçe hakkı” kavramı soyut düzeyde ilkesel bir norm olmaktan ziyade, egemenlik kuramının ülkelere özgü anayasal, idari, iktisadi-mali kurumsallaşma sürecinin merkezinde yer alır. Temsili demokrasinin gelişmesine paralel olarak kurumsallaşan bütçe hakkı, günümüzde parlamenter sistemin temel prensibi olmuştur. Bu nedenle, rıza ve temsile dayanan demokratik rejimlerde, parlamentolar demokratik meşruiyetin kaynağını teşkil ederler. Klasik egemenlik anlayışında; doğrudan seçimlerin ve temsil organının amacı halkın iradesinin, kamu politikalarına dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani, temsili demokrasilerde, kamu gücü kullanmanın meşruiyetini yasama organları sağlamaktadır. Bu, yönetimin meşruluğu ve dolayısıyla devlet otoritesi tarafında, kamu politikalarının meşruluğunun kaynağını teşkil eder.

Bütçeler, parlamentoların temsili demokrasi içinde bütçe hakkını kullandıkları en önemli belgelerdir. Ülkelerin yaşadıkları mali krizler ve kamu sektörünün büyümesi ile birlikte devlet bütçesinin kapsamı ve içeriği de değişmiştir. Devlet bütçesi, ekonomik ve mali istikrarın korunmasının başlıca araçlarından birisi olarak da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bütçe devletin ekonomiye müdahalesinin de bir aracıdır. Devlet bütçesiyle bir bütün olarak ekonomik ve mali sistem arasında bir etkileşim ve bağımlılık söz konusudur. Bu bağlamda son dönemde yapılan mali nitelikli reformların odak noktasında, bütçe hakkından kaynaklı hesap verme sorumluluğu ve saydamlık öne çıkan temel konular olmuştur. Ancak, son küresel kriz sürecinde, başta Yunanistan olmak üzere İspanya, İngiltere ve Portekiz gibi AB üyesi ülkelerde alınan ekonomik tedbirlerin meşruluğu/kamuoyu desteğinin sağlanamamıştır. Bu ülkeler, krizin ardından “ekonomiyi canlandırma paketleri” veya “ekonomiyi kurtarma paketleri” adı altında çeşitli önlemleri yürürlüğe koymuşlar, ancak yoğun bir toplumsal muhalefet ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreç, Yunanistan’da siyasal istikrarsızlığa varacak düzeyde yaşanmış ve soyut bir piyasa kavramına dayanan iktisat politikalarını sorgulanır hale getirmiştir.

¹⁸ Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, hakkihakanyilmaz@yahoo.com,

¹⁹ TBMM Genel Sekreterliği Müdür Yardımcısı, mustafabicer@tbmm.gov.tr, mustafabicer69@yahoo.com.tr

Bu çalışmada, temsili demokraside ekonomik karar alma süreci, yeni mali yönetim çerçevesinde değerlendirilerek getirdiği temel yenilikler bütçe hakkı bağlamında parlamentoların kamu politikalarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi noktasındaki konumu ve etkinliği çerçevesinde ele alınacaktır. Daha sonra, ekonomik kriz dönemlerinde mali politikalar, bu politikaların meşruluğunun sağlanması noktasında; katılımcılık ve saydamlık ilkeleri ile sosyal talepleri bütçe sürecine yansıtacak metotlar, Yunanistan'da yaşanan son gelişmeler ve teorik çerçevenin ışığında karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilecektir.

1. GİRİŞ

Bütçe hakkı, dünya tarihinde yaklaşık 800 yıllık demokrasi mücadelesinin aşama aşama kaydettiği kazanımların ürünüdür. Evrensel içerimleri olan “bütçe hakkı” kavramı soyut düzeyde ilkesel bir norm olmaktan ziyade, egemenlik kuramının ülkelere özgü anayasal, idari, iktisadi-mali kurumsallaşma sürecinin merkezinde yer alır. Temsili demokrasinin gelişmesine paralel olarak kurumsallaşan bütçe hakkı, günümüzde parlamenter sistemin temel prensibi olmuştur. Bu nedenle, rıza ve temsile dayanan demokratik rejimlerde parlamentolar, demokratik meşruiyetin kaynağını teşkil ederler. Klasik egemenlik anlayışında doğrudan seçimlerin ve temsil organının amacı, halkın iradesinin kamu politikalarına dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani, temsili demokrasilerde²⁰, kamu gücü kullanmanın meşruiyetini yasama organları sağlamaktadır. Dolayısıyla yasama organları, devlet otoritesi tarafında yürütülen kamu politikalarının meşruluğunun kaynağını teşkil eder.

Bütçeler, parlamentoların temsili demokrasi içinde bütçe hakkını kullandıkları en önemli belgelerdir. Ülkelerin yaşadıkları mali krizler ve kamu sektörünün büyümesi ile birlikte devlet bütçesinin kapsamı ve içeriği de değişmiştir. Devlet bütçesi, ekonomik ve mali istikrarın korunmasının başlıca araçlarından biri olarak da büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bütçe devletin ekonomiye müdahalesinin de bir aracıdır. Devlet bütçesiyle bir bütün olarak ekonomik ve mali sistem arasında bir etkileşim ve bağımlılık söz konusudur. Bu bağlamda son dönemde yapılan mali nitelikli reformların odak noktasında, bütçe hakkından kaynaklı hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık öne çıkan temel konular olmuştur. Hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık; temsili demokrasilerde parlamentoların kamu politikaları üzerindeki etkinliğini güçlendirmiş ve kamuoyunun, başta ekonomi politikası olmak üzere, siyasal iktidarın yürüttüğü kamu politikalarına olan desteğinin sürdürülmesinde/sağlanmasında önemli mekanizmalar haline gelmiştir.

Son küresel kriz sürecinde; kamuoyunun, başta ekonomi politikası olmak üzere, siyasal iktidarın yürüttüğü kamu politikalarına olan desteğinin sağlanması noktasında, başta Yunanistan olmak üzere İspanya, İtalya, İrlanda, ve Portekiz gibi AB üyesi ülkelerde, ekonomik krizin yanında, siyasal kriz de yaşanmıştır. Bu ülkeler, krizin ardından “ekonomiyi canlandırma paketleri” veya “ekonomiyi kurtarma paketleri” adı altında çeşitli önlemleri yürürlüğe koymuşlar, ancak yoğun bir toplumsal muhalefet ile karşı karşıya kalmışlardır. Yaşanan siyasal kriz, ekonomik tedbirlerin meşruluğunun, seçmenler tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Bu süreç, Yunanistan’da siyasal istikrarsızlığa varacak düzeye çıkmış ve soyut bir piyasa kavramına dayanan iktisat politikalarının sorgulanması yanında, temsili demokrasinin temel kurumlarını tartışılır hale getirmiştir. Bugün, ironik bir şekilde demokrasinin ilk deneyimlerinin yaşandığı Yunanistan, temsili demokrasi krizinin yaşandığı bir örnek ülke haline gelmiştir.

²⁰ Bu çalışmada “demokrasi” sözcüğü, liberal temsili demokrasi anlamında kullanılmaktadır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, başta Avrupa'da olmak üzere birçok ülkede demokrasi, genel kabul gören bir rejim olarak egemen olmuştur. Doğu Bloğunun çözülmesi sonucu, temsili demokrasi, 1990'lardan sonra ideal bir yönetim biçimi olarak dünyada başat duruma gelmiştir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının 1990 tarihli Paris Belgesinde ve AB'ye üyelik için temel demokratikleşme şartlarını ihtiva eden Kopenhag Kriterlerinde, piyasa ekonomisinin demokrasinin dayanaklarından biri olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2010: 309). Tarihsel süreç içinde, temsil düşüncesi ve uygulaması, demokrasinin gelişiminde ana çerçeveyi oluşturmuş, ancak uygulama noktasında, kendi içinde gerilimleri ve paradoksları barındırmıştır. Günümüzde demokrasi ne kadar idealize edilirse edilsin kendi içinde taşıdığı gerilim ve paradokslar büyük ölçüde varlıklarını sürdürmektedirler (Şaylan, 2008:21).

1990'lı yıllardan sonra "demokrasi"nin son derece yaygın olarak başvurulan bir terim olması, onu anlamsızlaşacak kadar belirsiz hale getirmiştir (Erdoğan, 2010: 231). Özellikle hemen her yönetim biçiminin demokrasi olarak adlandırılması ve hatta totaliter rejimlerin dahi seçimle yönetimlerini sürdürmeleri nedeniyle, demokrasinin seçimlerden ve parlamento gibi belli bazı kurumların varlığından çok daha öte; periyodik olarak yapılan genel seçimler dışında, vatandaşların siyasal katılımını teşvik eden/sağlayan mekanizmalar ile demokratik meşruiyeti güçlendiren niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Günümüzde eleştirilerin temel noktasını, temsili demokrasinin belli ve görece olarak dar bir çerçevede siyasal seçkinler, profesyonel politikacılar ve bürokratlar tarafından gerçekleştirilmesi teşkil etmektedir. Bu yapı içinde bireyin giderek etkisizleştiği noktada farklı toplumsal grupların ön plana çıktığını görmekteyiz. Özellikle, parti yapılarının ve devlet bürokrasisinin merkezileşmesi ve profesyonelleşmesiyle halk iradesinin yerini bu yapıların aldığı (Schick, 2002 ve Şaylan, 2008) ileri sürülmektedir.

Bir ülkede, temsili demokrasiden söz edebilmek için halkın kamu politikasına ilişkin önemli konular hakkındaki temel belirleyici ve bu alanda tek yetkiye sahip (Erdoğan, 2010: 233) olması gerekir. Temsili demokrasinin başarısı, bütün yurttaşların karar alma süreçlerine etkin biçimde katılmalarına ve katılımcı yurttaşlık kültürünün varlığına bağlıdır. Son yıllarda, gelişmiş demokrasiler dâhil dünyada demokrasi ile yönetilen birçok ülkede, siyasal katılım olgusu ciddi bir sorun teşkil etmekte, seçimlere katılım oranlarında büyük düşüşler gözlemlenmektedir. Örneğin, ekonomik krizden en çok etkilenen Yunanistan'da 2007 yılında yüzde 74 oranında olan seçime katılım oranı, 2009 yılında yüzde 71'e, 2012 yılında ise yüzde 62,5'e düşmüştür (Dizman, 2012:5). Demokrasinin kurumlarının işlevselleşmesine yönelik olarak, küresel çapta, kamu karar alma mekanizmasının yeniden düzenlenmesiyle ilgili olarak katılımcı demokrasi yaklaşımı ön plana çıkmış bulunmaktadır. Katılımcı demokrasi, temsili demokrasinin bazı açmazlarına çözüm bulunması ve halkın siyasal sürece seçim dışında daha aktif katılımının sağlanması düşüncesine dayanmaktadır.

Diğer yandan, dünya ülkelerinin ekonomik, sosyal ve siyasal entegrasyonunu gerektiren küreselleşme, devlet anlayışını da temelden etkilemiş ve müdahaleci ve fonksiyonel devlet anlayışı yerini, küçük ve etkin devlet anlayışına bırakmıştır. Devlet anlayışında meydana gelen gelişmelere paralel olarak devletin mali alandaki görev, rol ve sorumlulukları da değişime uğramıştır. Bu süreç, iktisadi alanda tüm ulusal piyasaları hiyerarşik entegrasyon çerçevesinde birbirine bağlarken, politik düzlemde temsil mekanizmasının içeriğini dönüşüme uğratmıştır (Akbeý, 2005:168). Bu bağlamda, devletin en baskın sosyal varlık olarak algılanışı; 1980'den itibaren başat konuma gelen piyasa odaklı neoliberal politikalar ile Avrupa'da 1989 yılında meydana gelen rejim değişiklikleri ve bunları izleyen gelişmeler sonucu zayıflamaya (Hirst vd. 1998:208) başlamıştır. Minimal devlet, deregülasyon, özelleştirme, yerelleşme, yönetim gibi hegomonik söylemler çerçevesinde şekillenen yeni ekonomik yapı, devletin ve dolayısıyla kamu mali yönetiminin yapısını temelden etkilemiştir (Akbeý, 2005:168).

Küreselleşen piyasalarda ulusal politika ve politik tercihler, en güçlü demokrasilerde bile, küresel aktörlerce yönlendirilir duruma gelmiştir. Bu etkileşim sonucu modern dünyada, ulus devletlerin yönetim kapasitesinin zayıflayarak ulusal düzeyin önceliğini küresel düzeye teslim etmeye başladığı şeklinde bir algı oluşmuştur (Hirst vd,1998:208-209). Yönetim kapasitesinin küresel düzeye aktarılması, birçok demokratik rejimlerde bireyin siyasal etkinliğini zayıflattığı, hatta marjinalleştirdiği, demokrasinin öznesi sayılan aktif bireyin etkisiz hale gelmesinin, temsili demokrasinin temel kurumlarının işlevsizleşmesine neden olduğu ifade edilmektedir.

Küreselleşme ve devletin ekonomide değişen rolü ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu temsili demokrasilerin etkinliği sorgulanmaya başlanmış, yurttaşların bilgi alma hakkı, mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğu ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede, son yıllarda yeni bütçe anlayışı, bütçe hakkı doğrultusunda hesap verme sorumluluğunun güçlendirilmesi, mali saydamlık, kamu kaynağının kullanımında ekonomiklik, etkinlik ve etkililiğin sağlanması, hizmet programlarından hareketle performansa dayalı ve hedeflere yönelik mali yönetim ve güvenilir iç kontrol sistemi ile etkin bir dış denetim yapısının kurulması esasları doğrultusunda gelişmiştir (Biçer, 2009: 46-47). Ancak, son ekonomik krizle birlikte gelişmiş demokrasiye sahip bir çok ülkede hesap vermenin, mali saydamlığın, kamu kaynağının kullanımında ekonomikliğin, etkinliğin ve etkililiğin sağlanmasına yönelik bir mali yönetimin kurulamadığı görülmüştür.

Bu çalışmada; temsili demokraside ekonomik karar alma süreci bütçe hakkı bağlamında vurgulanmış ve parlamentoların kamu politikalarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi noktasındaki konumu ve etkinliği ele alınmıştır. Daha sonra, Yunanistan'da yaşanan son gelişmeler ışığında, ekonomik kriz dönemlerinde ekonomi politikası, bu politikaların meşruluğunun sağlanması noktasında kamusal karar alma süreci irdelenmiştir.

2. TEMSİLİ DEMOKRASİDE KARAR ALMA SÜRECİ VE SÜRECİN DEMOKRATİK MEŞRUIYETİNİN ÖNEMİ

2.1. Bütçe Hakkı Bağlamında Temsili Demokrasinin Gelişimi ve Kamusal Karar Alma Süreci

Siyasal yaşamda temsil düşüncesinin ve uygulamasının tarihi 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İngiltere’de 1215 tarihli Magna Carta ile kralın vergi ödeyenlerin, yani halk temsilcilerinin rızası olmadan vergi tarh edememesi hüküm altına alınmıştır. Magna Carta ile resmi olarak kurulan ve 25 barondan oluşan konsül (Congleton, 2011:189) parlamentonun başlangıcı olmuştur. Böylece, demokratik siyasal rejimin temel unsurlarından sayılan “rıza” ile temsil arasında ontolojik bir bağ kurulmaya başlanmıştır (Şaylan, 2008:21). Magna Carta, tarihsel olarak “temsilsiz vergi olmaz” yönündeki temel ilkesi ile temsili demokrasinin kuruluşunun kaynağını teşkil ederken, bu anlamıyla bir hukuki metin olmaktan ziyade, bir felsefe olarak siyaset literatüründe yerini almıştır.

Magna Carta’nın kabulünden dört yüz yıl sonra, temsil organının yetkilerini kullanma konusunda kralla girdikleri çatışma sonucu, 1628 senesinde “Petition of Rights”, denilen Haklar Dilekçesi ortaya çıkmıştır. Haklar Dilekçesinde, parlamentonun vergi konusundaki yetkisi bütün açıklığı ile vurgulanmıştır. 1689 senesinde hazırlanan “Bill of Rights” Haklar Bildirisi ile parlamentonun sadece vergiler değil, diğer alanlardaki yetkisi kabul edilmiştir. (Yılmaz, 2010a:202) Bütçe hakkı, ülkelerin demokratik ve parlamenter sistemlerinde kaydettikleri gelişme ile uyumlu ve ona paralel olarak doğmuş ve gelişmiştir. Tarihsel olarak bütçe hakkı, parlamentoların kamu gelirleri ile giderleri üzerindeki yetkilerinin tanınması ile meydana çıkmış ve bu hakları içerecek şekilde temsili demokrasi ile içselleşmiştir. Bu kapsamda, yürütme organının yetkilerini sınırlandırmaya yönelik eylem ve olayların bir sonucu olarak ortaya çıkan devlet bütçeleri, 18. yüzyıldan itibaren, batı demokrasilerinin gelişimine paralel bir seyir izlemiştir (Şener, 2007:5-13).

Bütçe hakkı bağlamında temsili demokrasi, ulusal modern devletin gelişimine paralel bir seyir izlemiştir. Modern devlet, tarih sahnesine mutlakıyetçi monarşi olarak çıkmıştır. Pazarın genişlemesi ile eş zamanlı bir gelişme gösteren modern devlet, mutlakıyetçi monarşi formu içinde üç temel işlevi yerine getirmiştir. Bu işlevlerden birincisi yasa ve düzen “kurmak”; ikincisi, etkin bir “kamu finansman” sağlamak ve üçüncü işlevi ise “ekonomi politikası” yürütmektir. (Şaylan, 2003:39-40) 16. yüzyıl başında oluşmaya başlayan modern devlet, bu haliyle daha çok “vergi devleti” olarak adlandırılmıştır. Uluslaşma ile beraber, siyasi iktidarın meşruiyet ölçüsünde değişim meydana gelmiş, modern devletin ilk örneği olan mutlaki yönetimlerin siyasi iktidarı ve egemenliği büyük ölçüde ulusla paylaşması söz konusu olmuştur. 17. yüzyılın ortalarından itibaren ulus, temsilcileri eliyle siyasi iktidarı derece derece kralların elinden almaya başlamıştır (Şaylan, 2008:104). Sanayi devriminden sonra yaşanan ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel değişimler ve dönüşümler karşısında devlet de yeni bir konum almış ve toplumsal yapının yeniden üretimini gerçekleştirmiştir. Bu süreçte demokrasi güçlenip geçerlilik kazanmıştır. İktidarın sınırlılığı ve halk egemenliği ilkeleri temelinde tanımlanabilecek demokratik devlet kavramı da, evrensel anlamda geçerliliği bulunan, siyasal bir ölçüt olarak (Saybaşı, 1992:8) sanayi devriminden sonra ortaya çıkmıştır.

Ulus devlet 400 yıllık tarihi boyunca dönüşerek 20. yüzyılda mali devlet haline gelmiştir (Drucker, 1994:78). Siyasal sürecin önde gelen öğeleri olan iktidar ilişkileri, siyasal iktidarın kurumsallaşması ve kullanılması, modern devletin evrimi çerçevesinde oluşup ortaya çıkmıştır (Şaylan, 2008:105). Bu çerçevede, anayasalar siyasi iktidarı “denetleyen” ve “dengeleyen” mekanizmaları içeren bir işlev üstlenmiştir. Devlet, kazandığı bu işlevler ile piyasaların dayandığı sosyal ve sivil yapının devam ettirilmesinde temel bir rol (Giddens,2001:53) oynamaktadır.

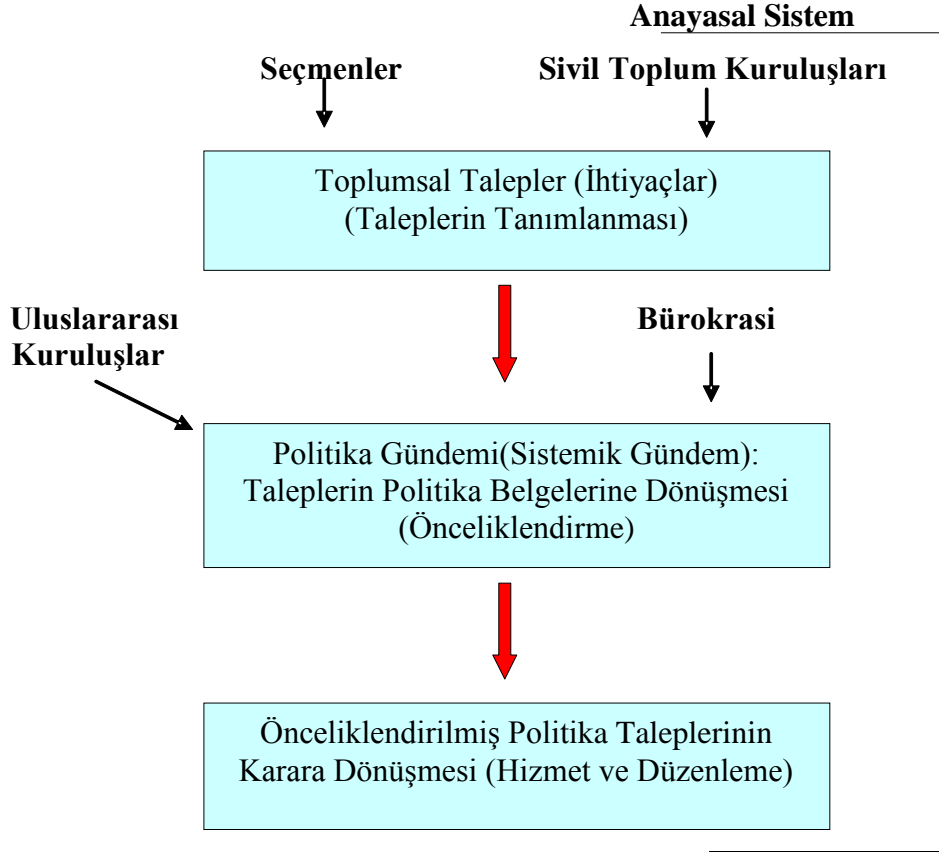
İkinci Dünya savaşından sonra; devletin yapısal değişimleri hızlandırma misyonu önem kazanmıştır (Saybaşı, 1992:8). Ulusal devletler Keynesyen politikalar ile ulusal ekonomileri yönlendirip yönetebilecek araçlara sahip oldular. Bu mali ve ekonomik araçlar sayesinde 1960'lara gelindiğinde devlet en baskın sosyal varlık haline gelmiştir (Hirst vd,1998:208). Refah devleti anlayışı çerçevesinde kurgulanan devlet, ya doğrudan üretim sürecine (KİT) katılarak ya da kamu harcama ve gelirlerin bileşimi olan kamu bütçesini kullanarak ekonomiye etkin bir şekilde müdahalede bulunmaya başlamıştır.

Modern devletin en önemli işlevi “siyaset-belirleme”, yani toplumun temel siyaset tercihlerinin kararlaştırılmasıdır (Erdoğan, 2010:332). Devlet kamu gücünü temsil ettiği ölçüde, genel politikaya ilişkin temel tercihlerin belirlenmesi ve araçların sıralanmasında karar merkezini teşkil etmektedir. Kamu gücünün anayasal sistemine bağlı olarak devlet; amaçlara ilişkin olarak siyasal, araçlara ilişkin olarak da ekonomik nitelikte seçimleri gerçekleştirmektedir (Sönmez,1987:1). İktidarın devletçe veya onun vasıtasıyla icrası incelendiğinde, bu icranın iç dış yönlendirme mekanizmalarının bulunduğu görülmektedir. Parlamento, seçmenler ve bunların her biri üzerinde etkili olan sayısız örgüt tarafından dış yönlendirme yapılır. İç yönlendirme ise günümüzde devasa boyutlara ulaşmış devletin daimi yapısını oluşturan teşkilatta (bürokrasi) kendini gösterir. (Galbraith, 2004:138)

Temsili demokratik sistemde, teknik açıdan bakıldığında siyaset-belirleme işlevi yasama, yani merkezinde parlamentonun olduğu kamusal karar alma mekanizması ile gerçekleştirilmektedir. Güçler ayrılığı ilkesini benimsemiş anayasal düzene sahip devletlerde yasama organı kanun yapma sürecinin baş aktörüdür. Anayasal düzene sahip ülkeler demokratik yönetim olarak kabul edilmektedir. Bu ülkelerde egemenliğin kaynağı halktır. Halk sosyal bir varlık olarak hükümet otoritesinin ve bu otoritenin eylemlerinin içeriğini oluşturur, kanun yapma sürecini ve bu süreçte rol alan yasama organının yetkilerini belirler. Bu, yönetimin meşruluğu ve dolayısıyla devlet otoritesi tarafından alınan kararların meşruiyetinin kaynağını teşkil eder.

Devletin düzenleyici işlem tesis etme yetkisi, kaynakların dağıtımı ve dağılımı noktasında siyaseti bir mücadele alanına dönüştürmektedir. Kaynak dağılımı, vatandaşlar, siyasetçiler, bürokratlar ve diğer aktörlerin karşılıklı etkileşim içinde oldukları bütçe sistemi içinde yapılır. Bu sistem, kurumlar ve uyulması gereken kuralları kapsayan bir bütündür. Kuralların önemli bir kısmı form kurallardır: Anayasa, kanunlar ve parlamento içtüzükleri gibi. Şekil 1’de özetlendiği gibi, demokratik ülkelerde kamu politikası süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, toplumsal taleplerin ortaya konulmasıdır. Bu süreçte seçmenler ve sivil toplum kuruluşları önemli rol üstlenir. Taleplerin politika gündemine geldiği ikinci aşamada ise, iktidar partisi ile bürokrasi ve uluslararası kuruluşların tercihi belirleyici olmaktadır. Bu noktada parlamentonun etkinliği önem kazanmaktadır. Parlamentoların, ülkenin politik kültürü yanında, etkin bilgi kaynaklarına sahip olması ya da olmaması toplumsal taleplerin önceliklendirilmesinde etkinliğinin derecesini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Kamu Politikası Oluşturma Süreci

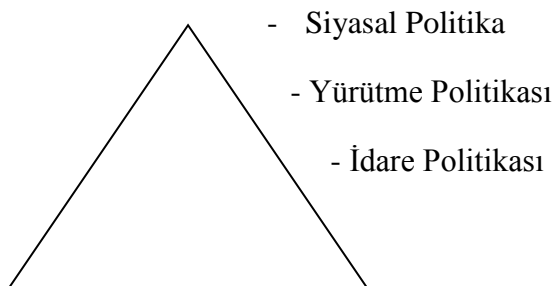

Kaynak: Yılmaz vd, 2010b: 41

Politik karar alma sürecinde kamusal mal ve hizmetlere olan talebin belirlenmesinde siyasi partiler önemli görevler üstlenmektedir. Çok partili demokrasilerin olduğu ülkelerde seçmenler, kamusal mal ve hizmetlere olan tercihlerini doğrudan belirtmezler. Bu durumda halk ile yönetim arasındaki bağlantıyı siyasi partiler sağlar ve halkın taleplerinin yönetime aktarılmasına aracılık ederler. Bu aracılık işlevini de, halkın taleplerini siyasi parti programlarına aktararak gerçekleştirirler. Halk ile siyasi partiler arasındaki bağlantı doğrudan olabileceği gibi sendikalar, ticaret odaları, kültürel ve sosyal dernekler ile vakıflar gibi sivil toplum (baskı grupları) kurumları aracılığı ile de sağlanır.

Kamu hizmetlerini yürütmek için devlet kurumları tarafından oluşturulan kamu politikaları, karara bağlandıkları otorite ve uygulama düzeyine göre bir hiyerarşik kademelendirmeye tabi tutulabilir. Şekil 2’de görüldüğü gibi, kamu politikası hiyerarşisi, yukarıdan aşağıya, siyasi politika, yürütme politikası, idare politikası ve teknik politika olmak üzere dört ana kategoriye ayrılabilir.

Şekil 2: Kamu Politikası Hiyerarşisi

Kaynak: Akindele, 2004:176

Buna göre, birincisi siyasal politika (Political Policy), yürütme erkini elinde bulunduran siyasal kadroların, en geniş anlamda kolektif sorunları çözmek için öngördükleri politiklardır. Genel politika oluşturma sürecinin çerçeve politikalarını ifade eder. Yürütme politikası, siyasal politikaların somut uygulanabilir amaçlara dönüşmesidir. İdare (kurumsal) politika, yürütmenin uygulamak için benimsediği politikaların yönetimi oluşturan kurumlar politikasına dönüşmesidir. Teknik politikalar bürokrasinin kurumsal politikanın uygulamaya girmesi için yürüttüğü aktivitelerdir (Akindele,2004:175-176).

2.2. Kamu Politikalarının Belirlenmesi ve Önceliklendirilmesi Noktasında Parlamentonun Bütçe Hakkını Kullanması/Kullanamaması

İngiltere’de 1640’da uzun parlamento (Long Parliament) sırasında yaşanan iktidar yoğunlaşması nedeniyle gündeme gelen ve anayasallaşma süreci ile özdeşleşen kuvvetler ayrılığı prensibine göre, parlamento kurumu esas itibari ile yasama ile sorumlu bir devlet organı olarak (Schmitt, 1996:63) bugünkü konumunu almıştır. Kamu politikalarının belirlenmesi/önceliklendirilmesi noktasında parlamentonun gerçek anlamda etkinlik kazandığı tarih ise İngiltere’de Kral II. James’in tahtan parlamento kararı ile uzaklaştırıldığı 1688 olarak kabul edilmektedir (Wolfgang,2006:4). Parlamenter sisteme dayanan temsili demokrasi 1815 Viyana Kongresine kadar başta İngiltere olmak üzere İsveç’te, Almanya’da ve Fransa’da vergi ve kamu harcamaları dâhil diğer kamu politikaları üzerinde etkinlik kazanmıştır (Congleton,2011:139). Parlamentoların kamusal karar verme noktasında yürütmeye (Krallara) karşı, 19. yüzyıl sonuna kadar, nihai karar verme organı olma özelliği kurumsallaşarak evrensel bir değer haline gelmiştir.

Temsili demokrasilerde yönetim, devletin vergilendirme kapasitesini güçlendirip meşrulaştırırken bu mali güçle birlikte birbiriyle rekabet içinde olan ikinci derece otoritelerin (Feodal yönetimler) tasfiye edilmesi sayesinde, tek biçimli bir ulusal yönetim sistemi oluşturabilmiştir. Bu temelde, temsili demokratik rejimler, eğitim ve sağlık alanında genel sistemler geliştirmişlerdir. (Hirst vd,1998:208). Devletin boyutları ve ekonomik muhtevasında meydana gelen genişlemeye paralel olarak devlet tarafından yürütülen fonksiyonlar da önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişim çerçevesinde; devletin iktisadi, sosyal ve mali alandaki görevleri de genişlemiştir. Daha önce güvenlik, dış politika gibi temel görevleri yerine getirmesi gereken devlet, ekonomik ve sosyal alanlarda da mal ve hizmet üretme fonksiyonuyla donatılmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başat olan ve refah devleti uygulamaları olarak tanımlanan politikalar ile devlet; sosyal güvenlik, işsizlik sigortası, emeklilik, eğitim ve sağlık alanlarında faaliyetlerini, daha önce bireylerin kendilerine veya kiliseler, cemaat ve etnik gruplar gibi sivil toplum kuruluşlarına bırakılmış olan birçok siyaset alanlarına kadar genişlemiştir. Bu genişleme kamu harcamalarının ekonomideki miktar ve bileşenlerini değiştirmiştir. Kamu harcamalarının ekonomideki görece yeri ve bileşimi ekonomiyi hangi boyutlarda yeniden üretebildiğini işaret etmesinin yanı sıra, sosyal ve siyasal güçler arasındaki dengeyi de yansıtmaktadır (Sönmez, 1987:15).

Kamu politikası, toplumsal hayatı etkileyen, ona yön veren, değiştiren ve sınırlayan bir kavramdır. Kamu politikası, en geniş tanımıyla, idarenin ve onun çevresinin ilişkileri olarak tanımlanabilir. Diğer tanımı ise idarenin yapmamayı veya yapmayı seçtiği her şeydir. (Anderson, 2003: 2) Demokratik siyasal rejimlerde, kamu politikaları toplumun ilgili kesimlerinin katıldığı müzakere sürecinde oluşturulur. Bu müzakere süreci; farklı açılardan, çatışmalara ve çekişmelere neden olur. Bu çatışma ve çekişmeler çeşitli seçmen grupları ile seçmen-politikacılar arasında cereyan eder. Siyasal kurumlar, siyasal partiler, sendikalar, bu çatışan çıkarları kamu politikası şeklinde bütünleştirirler.

1930'dan sonra kamu maliyesine egemen olan "refah devleti" anlayışı çerçevesinde şekillenen modern maliye politikasının en önemli unsurunu kamu bütçesi oluşturmaktadır. Devlet, egemenlik gücünü kullanarak vatandaşlarından topladığı vergi ve benzeri gelirler ile ekonomiden önemli miktarda kaynağa el koymaktadır. Bu kaynak, kamu bütçesi aracılığı ile toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla kamusal karar alma süreci içinde oluşturulan kamu politikalarının yürütülmesinde kullanılmaktadır. Kamu politikalarının kaynak tahsis süreci planlama, programlama ve bütçeleme aşamalarından oluşur. Bu sürecin en önemli özelliği, kıt kaynakların politika önceliklerine göre tahsis edildiği bütçeleme aşamasıdır. Kamu politikalarının eyleme dönüştürdüğü nihai metinler olan bütçe kanunları, hükümet edenlerin, toplumun talepleri doğrultusunda belirlemiş olduğu önceliklere göre, yürütmeyi taahhüt ettiği kamu hizmetlerini ve bunların finansmanının kapsar.

Bütçe kanunları, doğrudan karar vericiler ile bunların kararlarını etkileyen toplumsal grupların etkileşimi sonucu belirlenen ve kamu kaynaklarının dağılımını gösteren belgelerdir. Bütçenin, harcamalarıyla kamu yatırımları üzerinde doğrudan, her türlü yardımlarıyla özel yatırımlar üzerinde dolaylı bir etkisi (Moussis, 2004:150) olduğu için bütçe büyüklükleri, piyasa sürecinde değil, politik bir süreçte belirlenmektedir (Musgrave vd, 1989:87). Yani, kamu harcamaları, siyasi kararlar doğrultusunda yönlendirilmekte ve gerçekleştirilmektedir. Ekonomik yapı ve siyasal süreç birlikte hareket ederek ve karşılıklı etkileşimle, kamu harcamalarının hacminin belirlenmesi ve yönlendirilmesinde etkin olmaktadır (Sönmez, 1987: 15). Bütçe hakkının bir sonucu olarak politik süreçte belirlenen kamu harcamalarının kamu kurumlarınca harcanabilmesi için, parlamentonun onayı gerekmektedir (White vd,1992:2).

Parlamentoda müzakere süreci sonunda oluşan kararlar, salt otoriteye dayanan bir emirden ziyade, farklı bir niteliğe sahiptir (Schmitt,1996:66). Bu farklılık, parlamentoların tarihsel gelişim sürecinde evrenselleşen bütçe hakkında vücut bulur. Bütçe Hakkı, yürütmenin anayasal olarak parlamentoya karşı ikincil konumu konusunda hukuki zemin sağlamaktadır (White vd, 1992:3).

Parlamentonun bütçe sürecinde yer almasının iki temel sonucu vardır. Birincisi, siyasal iktidarın, her bir bütçe ödeneğinin oylaması sırasında, kendisine parlamento tarafından verilen kamu kaynağını nasıl, nereye ve hangi öncelikli politikalara harcayacağı konusunda taahhütte bulunmasıdır. İkincisi ise; siyasi iktidarın, mali denetimi, faaliyetlerinin raporlanması ve hesap verebilirliğinin sağlanması için bir zemin oluşturmasıdır. (White vd, 1992:3)

Günümüzde, parlamentoların bütçe sürecinde etkin rol üstlenemediği ileri sürülmektedir. Bunun ilk nedeni olarak, parlamentonun, özellikle Westminster tipi parlamenter sistemde, bütçe süreci başlayıp, kamu harcamaları belirlendikten sonra ödenekleri onaylaması gösterilmektedir. Ayrıca, parlamento tarafından yeni harcama kalemleri önerilememesi, harcama kalemlerinin daha çok yürütme organı tarafından öneriliyor olması da bu kapsamda değerlendirilebilir (Fölscher, 2006:5-6). İkinci neden, parlamentonun ana karar alma sürecinde etkin olamaması ile ilgilidir. Bunun temel nedeni partilerin tam organize olması

nedeniyle parlamento gündeminin parlamento dışında belirlenmesi ve parlamenterlerin partinin görüşü doğrultusunda oy kullanması gösterilmektedir (Schick,2002:23). Üçüncü neden olarak, devletin fonksiyonlarındaki artışa paralel olarak kamu hizmetlerinin çeşitlenmesi ve bunların finansman mekanizmasının karmaşık hale gelmesi sonucu parlamenterlerin; bireylerin harcama ve vergi önerilerinden elde edeceği fayda ile marjinal sosyal maliyet konusunda kapsamlı bir bakış açısına sahip olamamaları (Fölscher, 2006:6) gösterilmektedir.

2.3.Temsili Demokraside Demokratik Meşruiyetin Önemi

Latince “yasallığı beyan etmek” anlamında “Legitimare” kelimesinden gelen meşruiyet kavramı; bir kurallar sistemine boyun eğme isteği, “hükmetme hakkına” duyulan inanç olarak siyaset biliminde kullanılmaktadır (Heywood,2011:49). Modern toplumda siyasal otoritenin kurumsal yapısı, vatandaşların desteği ile meşruluk kazanan, zor kullanma tekeline sahip ve açık olarak belirlenmiş sınırlar içinde bulunan insanlar üzerinde nihai yargılama gücüne sahip ulus-devlet olmuştur. 16. Yüzyıldan itibaren şekillenen ulus-devlet modelinde yapılanan kapitalist devlet, çoğu zaman birbiri ile çelişen iki temel fonksiyonu üstlenmiştir: Birikim ve meşruiyet (O’connor, 1973: 3). 1815’ten 1918’e kadar demokrasi kültürü ve kurumlarının Avrupa’ya yayıldığı dönem olmuştur. Bu gelişim, -monarşik meşruiyetten, demokratik meşruiyete- meşruiyet kavramının gelişimi olarak tasvir edilebilir (Schmitt,1996:47).

Kapitalist devlet, diğerlerinden az olmamak üzere, etkin bir şekilde gücün “meşru” kullanım tekeline sahip çıkmaktadır. Bu anlamda, devletin kararları nihai kabul görür. Devlet, itaati sağlamak için güç kullanımı seçmek yerine, daha maliyetli olduğu için, meşruiyetini sağlamak için vatandaşın “rıza”sını almayı sağlayacak bir sistem (Rowley, 2002: 89-90) oluşturur. Günümüzde bu sistem temsili demokrasi çerçevesinde kurumsallaşmıştır. Temsili demokratik rejimlerde, parlamentolar demokratik meşruiyetin kaynağını teşkil ederler. Klasik egemenlik anlayışında; doğrudan seçimlerin ve temsil organının amacı halkın iradesinin kamu politikalarına dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu itibarla, temsili demokraside, devlet otoritesinin demokratik meşruiyetinin temelini genel ve eşit oy ilkesi belirler.

Demokratik siyasal sistemin özünü, halk tarafından seçilmiş üyelerden oluşan ve halkın iradesini yansıtan ve bu nedenle de yasa yapma gücünü elinde bulunduran parlamentonun, devlet organlarının kullandığı kamu otoritesinin tek meşru kaynağı olması teşkil etmektedir. Kamu gücü kullanmanın meşruiyeti için, demokratik yönden yetkilendirme ve denetimin kaçınılmaz olduğu bir siyasal sistemde, sadece seçilmiş organ, politika oluşturulmasında tüm takdir yetkisine sahiptir (Levitt vd. 2000:193). Bu nedenle temsili demokraside yasama ve yürütme arasındaki ilişki parlamenter sistemin köşe taşı teşkil eder. Bu yapıda, parlamento meşruiyetin kaynağıdır. Yürütme, otoritesini bu kaynaktan sağlar ve yasamaya karşı sorumludur.

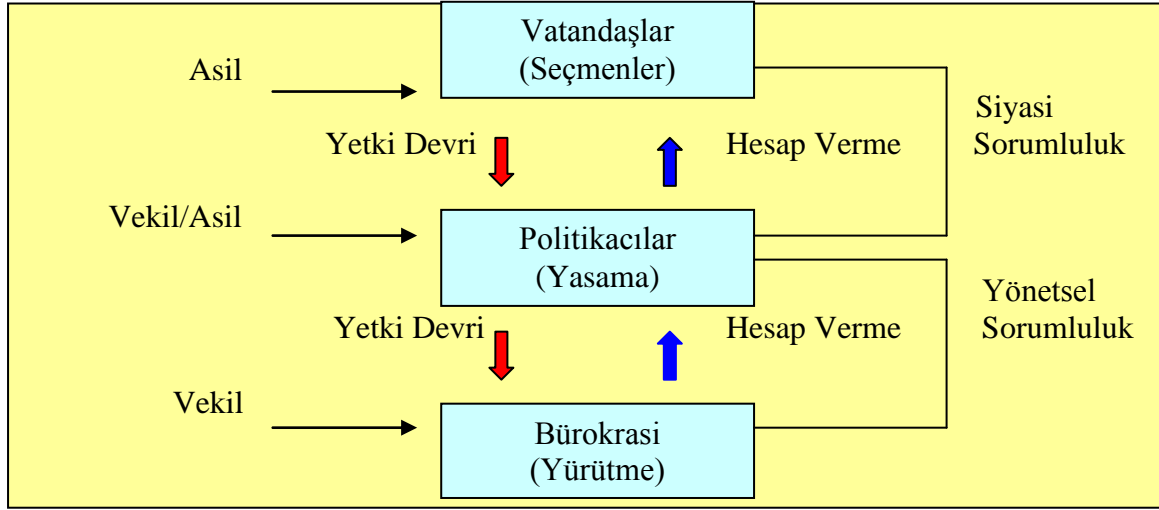
Temsili demokraside kamu politikalarının genel yarara hizmet etmesi, bu kararların vatandaşlar tarafından kabul edilebilirliği açısından önem taşımaktadır. Kamu politikalarında genel yararın varlığı, toplumda ortak çıkar duygusunun oluşmasına ve bu duygu birliğinin devam etmesine önemli katkı sağlar. Ortak çıkar duygusu, otorite ve rejim için en az meşruiyet kadar destek kaynağıdır. Bu nedenle, demokrasi, yalnızca kurumların varlığı ile açıklanacak bir olgu olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle siyaset biliminde, bir temsil organının kurulması demokrasinin oluşturulması için yeterli görülmemekte ve hükümetlerin demokratik meşruiyetini sağlayan parlamenter çoğunluk yönetimi ise ancak, ortak gelenek, kültür ve dile sahip insan topluluğu veya ulus olarak adlandırılan kolektif bir kimliğe dayanması halinde sağlanacağı (Abromeit, 1998:32) ifade edilmektedir.

Demokratik meşruiyet olgusu, girdi odaklı ve çıktı odaklı olmak üzere iki perspektifte incelenmektedir. Girdi odaklı demokratik meşruiyet, sistemin çevresinden yani sivil toplumdan gelen talepler ve desteklerdir. Çıktı odaklı demokratik meşruiyet ise sivil toplumdan gelen taleplere göre üretilen karar ve faaliyetlerdir (Scharpf, 2011:3). Buna göre; “Girdi” meşruiyeti, demokratik katılım ile açıklanırken, karar süreci sonucu alınan kararın kalitesi ise “çıktı” meşruiyetini belirlemektedir. Makroekonomik teoriye göre; para politikası, maliye politikası, gelirler politikası ve döviz kuru politikası girdi odaklı demokratik meşruiyet olarak kabul edilirken, politika tercihleri ve kullanılan enstrümanların sonuçları olan büyüme, istihdam ve enflasyon ise çıktı odaklı demokratik meşruiyet olarak değerlendirilmektedir (Scharpf,2011:3). Bu çerçevede, iktisat politikasının iki temel aracı olan para ve maliye politikaları, halk gözünde iktidara meşruluk kazandıran en önemli politikalardır.

Örgütlenmiş toplumun tüm alanlarında etkili olan bir yapıyı temsil eden siyasal iktidar, “cebir tekeline” dayanarak (Erdoğan,2010:328) siyaset yürütmesi, yani bağlayıcı karar alma ve bu kararların toplum nezdinde kabul görmesi için demokratik meşruiyete sahip olması gerekir. Ancak, devletin meşruluğu, sadece zorlayıcı bir iktidar (devletin düzenleyici işlevleri) aracılığıyla değil, aynı zamanda, ulus düzeyinde ortak çıkar görüşüne dayanan devletin koruyucu işlevinin vatandaşlar nezdinde kabul görmesiyle sağlamlaşır (Tokatlıoğlu, 2004:188). Vatandaşların nezdinde devlet tarafından yürütülen söz konusu işlevlerin meşruluğu, parlamentoların vatandaşların taleplerini kamusal karar alma sürecine yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Bir bakıma meşruluk, sivil toplum-devlet ilişkisinin barış temeli olarak görülebilir (Erdoğan,2010:329). Bu ilişkinin niteliği ve etkililiği, asil-vekil etkileşimi içinde demokratik meşruiyetin niteliğinin geliştirilmesi veya meşruiyetin sorgulanması sonucunu doğurur.

Kamu politikası sürecinin kapsam ve çerçevesini, kaynakların ve sorumlulukların kamu kesimi ve özel kesim arasında paylaşılması, toplumsal mal ve hizmetlerin toplum içinde bölüşümü, devletin toplum içindeki yeri, niteliği ve işlevleri, kamu denetiminin boyutları ve niteliği (Saybaşıllı, 1986:2) belirlemektedir. Devletin ekonomik hayata müdahalesi ya da katılımının sebepleri ne olursa olsun, temel problem vatandaşların isteklerinin ve beklentilerinin ne olduğu noktasında ortaya çıkmaktadır. Demokratik bir ülkede, vatandaşlar taleplerini siyasal seçimler yoluyla gösterirler. Temsili demokraside iktidarın meşruiyeti seçmenlerin genel seçimler yoluyla verdiği güvenoyudur. Bu süreçte; seçmen, politikacı ve bürokrasi arasında bir yetki devri zinciri vardır. Bu zincirin ilk halkasında seçmen ve politikacı yer alır. Topluma ve ekonomiye yönelik karar alma haklarını, kendi temsilcileri olan politikacılardan oluşan yasama organına, belli bir zaman aralığında periyodik olarak yapılan genel seçimler aracılığı ile devrederler (Strom vd, 2003:266-267). Bu yetki devri sürecinde seçmenler yani vatandaşlar asil, politikacılar vekil konumundadır. Yetki devri zincirinin ikinci halkasında, politikacı ile bürokrasi bulunmaktadır. Şekil 3’de görüldüğü gibi, bu yetki devrinde politikacı asıl iken bürokrasi vekildir. Yetki devri zinciri içinde asiller (vatandaşlar), vekillere (politikacı) anayasal ve yasal sınırlar içinde kamu politikası oluşturma yetkisi tanımaktadırlar.

Şekil 3. Temsili Demokrasilerde Asil-Vekil İlişkisi

Kaynak: Yılmaz vd. 2010b:37

Temsilciler, aslen yurttaşlar topluluğuna ait olan egemenliği /otoriteyi kullandıkları için, yurttaşlara karşı sorumluluk taşırlar. Bu sorumluluk, temsil edilenlerle (asil) temsilciler arasında (vekil) bir “hesap sorma/hesap verme” ilişkisi biçiminde kendini göstermektedir.

3. KRİZ DÖNEMLERİNDE EKONOMİK TEDBİRLERİN DEMOKRATİK MEŞRUIYETİNİN SORUNU, PARLAMENTONUN ETKİNLİĞİ: YUNANİSTAN ÖRNEĞİ

3.1. Kriz Dönemlerinde Ekonomik Tedbirlerin Demokratik Meşruiyeti Sorunu

1992 Avrupa Para sistemi krizi sonrasında, 1994-1995 Meksika, 1994 ve 2001 Türkiye, 1997 Asya, 1998 Rusya, 1999 ve 2002 Brezilya ve 2002 Arjantin’de tekrarlanan finansal krizler; para ve döviz piyasalarında, borsalarda ve bankacılık sisteminde ortaya çıkan ve finansal sistemleri sarsan spekülasyon amaçlı “sıcak para” hareketlerine bağlanan, giderek reel değişkenlere bulaşan yeni bir ekonomik kriz türü olarak tartışılmaktadır. Birikim sürecini kesintiye uğratan bu tür ekonomik krizler giderek politik düzeni ve kurumları, oradan da giderek toplumsal ilişkileri ve davranış kalıplarını da etkisi altına alabilmektedir. Bu tür sistem krizleri ancak ekonomik, politik ve kültürel alanları kapsayan bir yeniden düzenlemeyle aşılabilmektedir (Şaylan, 2003:89).

Yaşanan ekonomik krizlerin ana sebebi kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak ortaya çıkan borç krizleridir. Genelde, kamu harcamalarındaki genişlemenin temel nedeni kamu karar alma sürecinde yer alanların, kısa vadeli kaygılarla uyguladıkları ve toplumun belirli bir kesimince yararlanan, ancak toplumun tüm kesimlerinde üstlenilen genişleyici maliye politikalarından kaynaklanan bütçe açığıdır. Bir toplumda seçmenler kamu harcamalarının aşırı artmasının sonuçlarının tam farkına varamazlar. Örneğin, seçmenler kamu harcaması tasarımlarını desteklerken bu harcamanın maliyetinin başkaları tarafından yüklenildiğini zannederler. Seçmenler dolaylı vergilerdeki artışların farkına varamadıklarından, vergi yükünü doğrudan da hissedemezler.(Musgrave vd. 1989:100). Genelde hükümetler seçimlerden önce, genişletici maliye politikası uygulamaya başlarlar. Böylece, istihdamın artırılması, tarımsal politikalar gibi bazı yapısal önlemleri geliştirerek seçmen gruplarının sempatisini kazanmaya çalışarak bir seçim ekonomisi uygularlar (Musgrave vd.1989:105).

Politikacıların ekonomik alandaki karar alma noktasındaki etkinliği; kamu harcamalarının fayda ve maliyetlerinin algılanmasında bir takım asimetrilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Maliyetlere bütün ülke nüfusunun katlanması, ancak bu harcamadan az sayıda kişinin yararlanması ya da kamu harcamalarının görünür faydaları politikacılar tarafından vurgulanırken maliyetlerinden bahsedilmemesi gibi asimetriler söz konusudur. (Aktan vd, 2007:68). Kamu harcamalarının maliyetinin seçmenlerin büyük çoğunluğu tarafından karşılanacak bir araçla finanse edilmesi, maliyetlerin seçmenler tarafından tam anlamıyla anlaşılabilmesi sonucu, kısa vadede fayda sağlayan politikaların kabul edilmesine, böylece devletin ekonomideki varlığının sürekli büyümesine yol açmaktadır. Bunun yanında, normal şartlarda, oldukça teknik, sonuçları itibarıyla hemen görünmeyen ve belirli bir politika tercihi ile açıkça bağlantısı kurulamayan para politikası, seçmen nezdinde göreceli olarak az öneme sahiptir. Buna karşın maliye politikası vergi ve harcama politikası kararları ile doğrudan vatandaşların ve firmaların gelirleri üzerine etkisi olduğundan daha fazla politik etkiye sahiptir (Scharpf,2011:3-4).

Maliye politikası seçmenlerin öncelikli siyasal tercihlerini etkilemesi nedeniyle seçmenlerin iktidara verdikleri desteğin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum makro ekonomi yönetiminde ikilem yaratmakta, hükümetler çıktı odaklı demokratik meşruiyeti sağlamak için etkili ve fonksiyonel politika tercihlerinde bulunurken girdi odaklı demokratik meşruiyetinin zayıflamasına neden olabilmektedir (Scharpf, 2011:4). Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, kamu harcamalarında kısıntı ve vergi gelirlerinde artış öngören ekonomi politikaları hükümetlerin toplumsal desteğinin azalmasına yol açmaktadır.

Maliye politikasını diğer iktisat politikası alanlarından ayıran farklılıkların başında maliye politikasına ilişkin temel kararların siyasal karar alma sürecinde şekilleniyor olması gelmektedir (Yılmaz, 2007). Kamunun hangi faaliyetler üzerinden vergi alacağı, hangi harcamalara öncelik vereceği ve/veya vazgeçeceği gibi temel politika kararları siyasal süreç çerçevesinde şekillenmektedir. Siyasal süreç içinde alınan bu temel politika kararlarının plan, program ve bütçelerle uygulamaya geçmesi ise sürecin izleyen diğer aşamaları olmaktadır. Temsili demokrasi içinde plan, program ve bütçe ilişkisinde “kamu yararı” parlamentoda sağlanmaktadır.

Temsili demokrasinin dayandığı temel ilke kamusal kararların müzakere sonucu alınmasıdır. Günümüzde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte gündeme gelen temsili demokrasi krizi, özünde halkın taleplerinin kamusal karar alma mekanizmasına yansıtılmamasından kaynaklanmaktadır. Temsili demokraside, temsil edilenler, istedikleri zaman temsil ilişkisini ortadan kaldırıp, temsilcilerin devrettikleri kamusal yetkileri (yasama ve yürütme) geri alamazlar. Bu nedenle, temsilcilerin seçimi, periyodik zaman aralıklarıyla tekrarlanması gerekir. (Şaylan, 2008:224). Bu durum, her seçim dönemi içinde siyasal iktidarın denetlenmesi ve hesap verebilirliğini sağlayacak mekanizmaların kurulmasını ve halkın taleplerini karar alma sürecine yansıtacak siyasal katılımı zorunlu kılmaktadır.

Temsili demokrasinin müzakere süreci ile toplumdaki uzmanlık bilgilerinin sistemli bir biçimde politika oluşturma sistemine dâhil edilmesi, demokratik katılım bakımından önemlidir. Ancak, son yıllarda demokrasi pratiği içinde yaşanan siyasetin sosyal temsil konusundaki yetersizliği, sıradan vatandaşların siyasi müzakere arenaları dışına itilmesine neden olmuştur (Hillebrand, 2010:8-9). Bu olgu, Avrupa Birliği ülkelerinin yaşanan son ekonomik kriz esnasında ekonomik kararların alınma noktasında yaşanmış ve söz konusu ekonomik tedbirler ülkelerin siyasi süreçleri içinde siyasi bir krize neden olmuştur.

Örneğin Yunanistan Başbakanı AB tarafından kendisine sunulan mali yardım paketini kabul etmeden önce referanduma götürmek istemiş, Almanya Başbakanı böyle bir durumda paketin geri çekilebileceğini söyleyince istifa etmiş ve Başbakanlığa Avrupa Merkez Bankası Eski Başkan Yardımcısı görevlendirilmiştir. İtalya Başbakanı ise krizle başedebilmek için AB'nin hazırladığı ekonomik reformlar paketinin Temsilciler Meclisinde ve Senatoda kabul edilmesinden sonra istifa ederek koltuğunu AB Komisyonunun İç Piyasalar, Gümrük ve Vergilendirmeden Sorumlu Eski Üyesine bırakmıştır. Avro bölgesindeki görece daha güçlü ülkelerin krizden daha fazla etkilenen İtalya ve Yunanistan gibi ülkelere karşı takındıkları bu tutum, bu ülkelerin vatandaşlarının hem Birlik hem de kendi ülkelerine yönelik demokrasi algılarının düşme eğilimi göstermesine sebep olmuştur (Dizman;2012:4).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının, esasında 2000'li yıllarda başlayan ancak 2008 krizinden sonra kitle gösterileri ile kendisini gösteren demokrasinin kurumsal işleyişine olan tepkilerinin (Polavieja, 2012) arttığını ortaya koymaktadır. Bu tepkiler en belirgin şekilde, AB üyesi ülkelerde son yıllarda yapılan seçimlere katılım oranlarında görülebilir. Örneğin, ekonomik krizin en ağır yaşandığı ülkelerden olan İspanya'da genel seçimlere katılım 2004 yılında yüzde 75,7; 2008 yılında yüzde 76 oranında olmuş iken, bu oran 2011 genel seçimlerinde yüzde 68,9 oranında kalmıştır. Portekiz'de genel seçimlere katılma oranına bakıldığında, 2005 yılında yüzde 64,3 oranındaki katılım oranı, 2009 genel seçimlerinde yüzde 59,7'e düşmüş ve 2011 genel seçimlerinde yüzde 58 oranında gerçekleşen katılım oranı ise Portekiz tarihinin en düşük katılımı genel seçimi olmuştur. Yunanistan'da ise 2007 yılında yüzde 74 oranında olan katılım, 2009 yılında yüzde 70,9'a, 2012 yılında ise yüzde 62,5'e düşmüştür (Dizman; 2012:5).

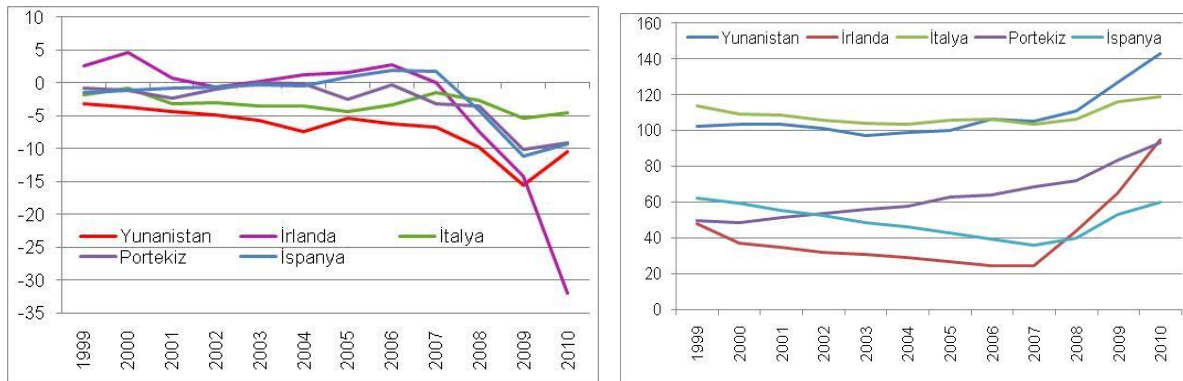
Siyaset bilimciler düşük düzeydeki kamuoyu desteğini, demokrasi açısından ciddi bir problem olarak değerlendirmektedirler (Polavieja, 2012:4). Demokrasiye güvenin, yani ekonomik ve sosyal problemlerin demokrasinin kurumsal işleyişi içinde çözüleceğine olan inancın göstergesi olan seçime katılma oranı, sadece borç krizi içindeki AB üyesi ülkeler için değil, krizden etkilenmekle birlikte ekonomisi güçlü olan Almanya ve Fransa'da da düşük düzeydedir. Almanya'da genel seçimlere katılım 2005 yılında yüzde 77,6 iken 2009 yılında yüzde 70,8 oranında kalmıştır. Fransa'da ise 2007 yılında yapılan parlamento seçimlerine yüzde 59,9 oranında olan katılım, 2012 yılında ise yüzde 55,4'e düşmüştür (IDEA,2013).

3.2. Parlatentonun Ekonomik Kriz Dönemlerinde Etkinliği: Yunanistan örneği

2007 yılında ABD’de konut kredileri piyasasında başlayan ve 2008 yılı Eylül ayında Lehman Brothers’ın iflasıyla küresel bir boyut kazanan mali krizin, özellikle gelişmiş AB ülkelerini de içine alarak yaygınlaşması, krizin AB bölgesinde bulaşıcı etkisinin daha belirgin bir şekilde görünmesine yol açmıştır. Bu etki ise başta Yunanistan, Portekiz, İtalya, İrlanda ve İspanya olmak üzere yapısal nitelikli problemleri olan ülkeleri hızlı bir şekilde mali krizin içine çekmiş ve bölge tarihindeki en büyük ekonomik daralmayı ve mali dengelerindeki bozulmayı yaşamıştır.

Krizin henüz küresel boyut kazanmadığı yıl olan 2007 yılı Avro Bölgesi ve AB üyesi ülkelerin mali performansları açısından olumlu bir yıl olarak göze çarpmaktadır. Ancak, krizin küresel bir boyut kazanması ile daralan iç talebi kısa vadede canlandırmak amacıyla alınan mali önlemler, finansal piyasaların düzgün biçimde işleyişini sağlamak amacıyla zor durumdaki banka ve diğer finansal kuruluşlara verilen sermaye desteği ve bankaların borçlarına karşı sağlanan devlet garantileri gibi koşula bağlı yükümlülüklerde önemli düzeyde artış yaşanması sonucunda bölge ülkelerinin kamu maliyesi göstergelerinde ciddi bozulmalar ortaya çıkmıştır. Kamu maliyesi göstergelerinde yaşanan bozulmanın bir diğer önemli nedeni ise konut ve kredi piyasasında meydana gelen çöküş neticesinde kamu gelirlerinde yaşanan düşüş olmuştur (European Commission, 2011:15). Bu dönemde, kriz öncesinde mali pozisyonlarında yapısal değişiklikler gerçekleştirebilen ülkeler otomatik istikrar mekanizmalarının işleyebileceği mali alanı büyük ölçüde oluşturabilmiş iken mali konsolidasyon çabalarında yeterli yol katedememiş ve krizin başlangıç döneminde mali pozisyonlarını kuvvetlendirememiş olan ülkelerde mali sürdürülebilirlik endişeleri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, 2010 yılına gelindiğinde mali konsolidasyon gerçekleştiremeyen AB üyesi beş ülkede (Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya) kamu borcunun sürdürülebilirliğine ilişkin risklerin arttığı görülmüştür (Balaban; 2012:90).

Grafik 1: Seçilmiş AB Ülkelerinde Bütçe Dengesi ve Genel Devlet Brüt Borç Stoku (GSYİH’ya Oran)

Kaynak: Balaban, 2012.

AB’nin krizden, bütünleşmenin varlığının dahi sorgulanacak şekilde, etkilenmesinin temel nedeni, tek paraya geçilmesinden sonra konjonktürel dalgalanmalarla mücadele edebilecek kurumsal yapının etkili bir şekilde oluşturulmaması gösterilmektedir. 1999’da tek para birimi kullanmaya başlayan üye ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşme derinlik kazanmış, Avro bölgesi üyeleri arasında karmaşık bir ekonomik ve finansal bütünleşme ortaya çıkmıştır. EPB’nin kurulması ile birlikte üye ülkeler, para politikası ile ilgili her türlü tasarruf haklarını topluluk düzeyine -yani ulus-üstü seviyeye- devretmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Merkez

Bankası (AMB), tüm üyeler adına para politikası konusunda karar verme gücünü tekeline almıştır (Öniş vd, 2012:6-7).

Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) parasal politika ayağının sağlam olmasına rağmen, ekonomik/mali politikalarda koordinasyonun zayıf olmasının ileride ciddi sorunlara yol açacağı hususu EPB'nin oluşturulduğu 1990'lı yılların sonunda da çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar “monetarist” ve “ekonomist” yaklaşımlar ekseninde toplanmıştır (Eralp; 2010:3). Monetarist yaklaşım AB'ye üye devletlerin ekonomilerinin yapısal anlamda birbirlerine benzer olduğu varsayımından hareketle, ekonomik ve parasal birliğin bir an önce ve mümkün olduğu kadar az ön koşul ile başlamasını talep etmekte, daha tedbirli bir yaklaşım benimseyen ekonomist görüş ise büyüme oranları, enflasyonist baskılar, işsizlik ve iş gücü piyasası esnekliği gibi reel unsurlara dikkat çekerek AB üye devletlerinin aralarında bu anlamda farklar bulunduğunu vurgulamakta ve bu farklar giderilmeden sağlıklı bir ekonomik ve parasal birlik ve dolayısıyla tek bir para sistemi oluşturulamayacağı öne sürülmekteydi. (Eralp; 2010:4). Parasal politikaların Avrupa Merkez Bankasıyla yürütüldüğü bir yapı içinde, ülkeler arasında ekonomik ve mali politikalarda uygulama programları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kurumsal bir yapılanmaya ihtiyaç artmış, ama uygulamada bu yönlü bir etkin işleyen yapının kurulamadığı görülmüştür.

Esasında, 1990 öncesinde AB'nin yetki alanlarındaki sınırlılık, bütünleşme sürecinin meşruiyeti ve demokratik temelleri bakımından herhangi bir tartışma zemini yaratmamıştır. Ancak, ortak pazarın ve EPB'nin gerçekleştirilmesiyle AB'nin yetki alanına bırakılan konuların gerek kapsamı gerekse etkinliğinin artması sonucu, bütünleşme sürecinin demokratik meşruiyeti, demokrasi açığı kavramı çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle para politikasının bağımsız AMB tarafından yürütülmeye başlandığı 1999 yılından sonra demokratik meşruiyet konusu popüler bir tartışma eksenine haline gelmiştir. Daha sonraki yıllarda bu konudaki tartışmalara ilgi azalmıştır. Ancak, 2007 yılında finansal ve ekonomik krizden sonra AMB'ye güvenin ve Avrupa desteğinin azalması üzerine meşruiyet tartışmaları yeniden popüler oldu (Jones, 2009:1086). Bu kapsamda, krizden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Yunanistan'da, AB ve uluslararası kuruluşlarca desteklenen ekonomik tedbirler paketine karşı gerçekleştirilen kitle gösterileri, Avrupa bütünleşmesine yönelik eleştiri ve güvensizliğin Avrupa kamuoyunun gündemine taşınmasına yol açmıştır. Ancak, bu tartışmalar yapılırken Yunanistan'da yıllarca uygulanan ekonomi politikalar ve uyum sürecinde hayata geçirilen yapısal reform alanlarının uygulama yönlü karşılaştığı problemler yeterince dikkate alınmamıştır. Bu ise, iki taraflı olan ve bölgesel birlik açısından sistematik olan bir sorun alanının göz ardı edilmesi anlamına gelmiştir.

Yunanistan ekonomik krizi, dış piyasalardaki finansal türbülans ile kronik cari açığın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Matsaganis, 2011:502). Bu krizin nedenleri; rekabet gücü düşük bir ekonomide, kamu sektörünün ağırlığına bağlı olarak monopolistik bir piyasa yapısı, yatırım maliyetlerinin yüksek olması, yüksek işsizlik maaşı ödemeleri, Avrupa Birliği standartlarında emeklilik maaşı ve sağlık hizmeti sunumu sonucu işgücüne katılım oranının düşük kalması, büyük ve verimsiz kamu sektörü, olağanlaşan vergi kaçırma ve yolsuzluk şeklinde özetlenebilir (Brady,2012:2). Örneğin, Avro bölgesine girdikten sonra 2000-2008 yıllarında Yunanistan'da yıllık büyüme hızı ortalama % 4 düzeyinde olmuştur. Ancak, bu büyüme artan tüketim talebi, düşük kredi faizleri ve rekabet gücü düşük bir ekonomik yapı içinde gerçekleşmiştir (Matsaganis, 2011:501).

Avro bölgesine katıldıktan sonra, artan dış tasarruf girişi Yunanistan'ın mikro ekonomik zayıflığını maskeleymiştir (Brady, 2012:2). Yunanistan'da başta sosyal güvenlik olmak üzere yapısal reformlar konusundaki öncelik sorunu ve isteksizlikle birlikte programların hayata

geçmesindeki problemler, özellikle kamu maliyesinde sorunların birikmesine yol açmış, harcamalar artarken kamu gelirlerinin azalması, yaşanan krizle birlikte, kamu borcunun % 80'ler oranında artmasına yol açmıştır.

Yunanistan'da kriz öncesi dönemde ortalama olarak % 4,5 seviyesinde olan reel büyüme oranı 2005 yılından itibaren düşmeye başlamış, kriz dönemi ve hemen sonrasında ise ortalama olarak ülke ekonomisi % 4 seviyesinde küçülmüştür. Ülke rekabet gücünün azalmasıyla birlikte artan gelir düzeyi ve toplam talepteki genişlemenin etkisiyle yapısal nitelikte bir problem olarak cari işlemler açığı sorunu, 2000'li yıllarda daha belirgin bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Kriz öncesi dönemde cari işlemler açığının GSYH'ya oranı, bir önceki dönemin ortalamasına göre önemli oranda artarak ortalama % 10'un üzerine çıkmıştır.

İşsizlik kriz sürecinde % 40 oranında artarken 2013-2015 döneminde işsizlik oranının % 25'ler seviyesine yaklaşması öngörülmektedir. Krizin en olumsuz etkisi, kendisini işsizlik oranlarının, bir sıçrama şeklinde, artmasında göstermiştir. Bölgesel niteliği ile ağırlaşan küresel kriz koşullarında ekonomi daralırken işsizlik tahminlerin ötesinde artmış, her dört kişiden birinin işsiz olduğu bir noktaya ekonomiyi kriz koşulları taşımıştır.

Tablo 1: Yunanistan Ekonomisine ve Kamu Maliyesine İlişkin Temel Büyüklüklerin Gelişimi (2000-2015)

	2000-2004	2005-2007	2008-2012	2013-2015
GSYH Reel Büyümesi (%)	4,49	3,83	-3,97	-0,42
Kişi Başına GSYH (Satınalma gücü Paritesine göre, \$)	21.278	25.428	27.277	24.942
Enflasyon(Ortalama tüketici fiyatları % değişim)	3,3	3,2	2,9	-0,1
İşsizlik oranı (toplam işgücüne oranı, %)	10,5	9,4	14,1	24,1
Nüfus (milyon kişi)	11,0	11,1	11,2	11,2
Genel devlet gelirleri (GSYH'ya oran olarak %)	40,2	39,8	40,6	44,2
Genel devlet harcamaları (GSYH'ya oran olarak %)	45,5	45,7	51,1	47,7
Genel devlet yapısal denge (GSYH'ya oran olarak %)	-4,8	-7,7	-11,5	-0,6
Genel devlet brüt borç stoku (GSYH'ya oran olarak %)	101,0	104,2	144,5	178,7
Cari denge (GSYH'ya oran olarak %)	-6,8	-10,1	-10,4	-2,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, October 2012 (Erişim Şubat 2013)

Yunanistan'da krizi öncesi dönemde GSYİH'ya oran olarak % 5'ler seviyesinde olan genel yönetim bütçe açığı; krizi döneminde önce % 8'lere, izleyen dönemde ise % 10'u aşarak 2009 yılında % 18,6'ya ulaşmıştır. Genel yönetim bütçe açığındaki bu hızlı artış ile birlikte, ülkenin kredi notundaki bozulma sonucunda, faiz oranlarındaki yükselmenin etkisiyle kamu borç stokunun GSYH'ya oranı % 100'lerden % 144'lere çıkmıştır. İzleyen 3 yıllık dönemde borç yükünün ortalama % 180'ler seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Krizle birlikte 2009 yılında iktidara gelen yeni hükümet, bir önceki hükümet tarafından ilan edilen makro ekonomik verilerin gerçeği yansıtmadığını ilan ederek 2008 yılı için bütçe açığını GSMH oranını % 5.0 dan % 7.7'ye, daha sonra % 8.4'e; 2009 için ise için bütçe açığını GSMH oranını % 3.7 den % 12.5'ye, daha sonra % 15.4'e yükseltmiştir. Kamu borcunun GSYH oranını ise 2009 yılı için % 99.6'dan % 115.1'e ve daha sonra % 126.8'e yükseltmiştir (Matsaganis, 2011:501).

Ödeme güçlüğüne düşmesinden sonra (sovereign default), Avrupa Mali İstikrar Fonundan (European Financial Stability Fund) Yunanistan'a tasarruf programı ve arz yönlü istikrar tedbirleri (fiscal retrenchment and supply-side policy reforms) uygulaması koşuluyla mali destek sağlandı (Scharpf,2011:26). Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF tarafından 110 milyar Avroluk üç yıllık süreyi kapsayan mali destek paketi yine bu dönemde ilan edildi (Matsaganis, 2011:502).

3 Mayıs 2010 tarihinde Yunanistan hükümeti tarafından hazırlanan Ekonomik ve Finansal Politika Memorandumu Parlamento tarafından onaylandı. Bu memorandum kısaca, kamu harcamalarının azaltılarak vergi gelirlerinde artış öngörmekte ve böylece, bütçe açığının GSMH'ye oranını % 3 seviyesine çekmeyi amaçlamaktaydı (Matsaganis, 2011:502). Ancak, bu memorandumu uygulamaya geçirecek politik istikrar Haziran 2012 tarihine kadar sağlanamamıştır. 6 Mayıs 2012 tarihinde yapılan genel seçimden sonra Yunan Parlamentosunda hiçbir parti ya da partiler hükümet kuracak bir çoğunluğu oluşturamamıştır. Ülkeyi 1974 yılından beri yöneten merkez sağdaki Yeni Demokrasi Partisi ile sosyal demokrat Panhelenik Sosyalist Hareket Partisi toplamda % 32 oy almışlardır. Daha sonra 17 Haziran 2012 tarihinde yeniden genel seçime gidilmiştir.

Yunanistan'da yaşanan politik gelişmeler, temsili demokrasinin temel kurumlarına olan inancın ve güvenin AB düzeyinde tartışılmasına yol açmıştır. Krizin başlangıcında Yunanistan Başbakanı olan George Papandreou, alınması öngörülen ekonomik tedbirlerle ilgili referanduma gidilmesini önererek "Vatandaşlarına güvendiğini, yargılarına ve kararlarına inandığını" ifade etmiştir. Referandum kararı ulusal ve uluslararası alanda eleştiri konusu olmuştur. Hatta Tayvan Merkez Bankası Başkanı, referandum kararını "mali piyasalara atılmış bir bomba" olarak nitelemiştir. Demokrasi tanımından yola çıkıldığında, referandum kararı eleştirilmemesi gereken, ulusal uzlaşmaya varılması için en doğru yol olarak görülmesi gerekirdi (O'Keeffe, 2012). Referandum kararından sonra Başbakan Papandreou görevinden ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Papandreou Hükümeti yerine AB Merkez Bankası eski Başkan Yardımcısı bir teknokrat hükümeti kurmuştur. Bu Hükümet Parlamento dışında Yunan halkının görüşü alınmadan oluşturulmuştur (O'Keeffe,2012).

Küresel finansal krizin geleneksel olarak veri ve mali raporlamada güvenilirlik problemi olan Yunanistan üzerindeki etkisi daha çarpıcı olmuştur. Yunanistan'ın kredi notu 2009 yılından itibaren düşmeye başlarken, ülke riskinin ölçülmesinde bir gösterge olan CDS oranları artmaya başlamış, bu ise zaten daralmış bulunan net finansman girişinin maliyetini hızla yukarıya çekmiştir.

Tablo 2: Yunanistan'ın Kredi Notundaki Gelişmeler

	Yunanistan
1999	A- (↑)
2000	A-
2001	A (↑)
2002	A
2003	A
2004	A
2005	A
2006	A

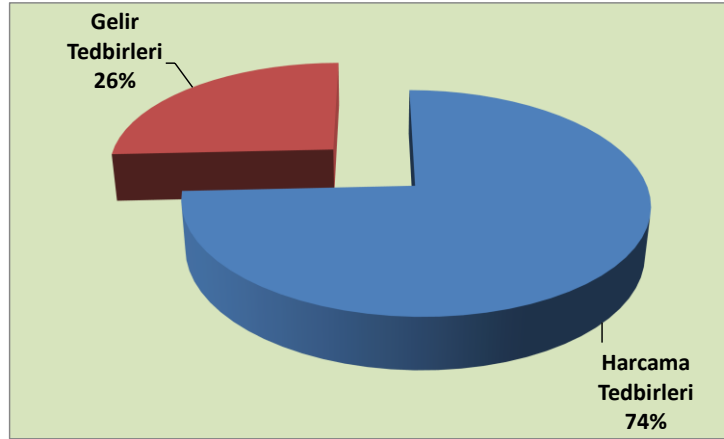
2007	A
2008	A
2009	BBB+ ¹ (↓)
2010	BB+ (↓)
2011	B ¹ (↓)

Kaynak: Balaban ,2012.

Yunanistan’da maliye politikası uygulamasına yönelik olarak alınan mali tedbirlerle faiz dışı harcamaların 2014 yılı sonunda GSYH’ya oran olarak % 36,5’e (IMF, 2011) düşürülmesi hedeflenmiştir. Bu oran kriz öncesi döneme göre reel olarak faiz dışı harcamaların % 15-20 arasında düşürülmesi anlamına gelmektedir. Toplam genel yönetim gelirlerinin ise kriz öncesi döneme göre yaklaşık % 6-8 oranında artırılması suretiyle yapısal bütçe dengesi ile faiz dışı dengede önemli bir iyileşme sağlanması planlanmıştır. Geline noktada, tablo ülke ekonomisi ve toplum açısından ciddi anlamda sosyal maliyeti olan bir döneme girildiğini göstermektedir.

IMF verileri üzerinden bir hesaplama yaptığımızda; krizle mücadele döneminde öngörülen mali tedbirlerin ağırlıklı olarak harcama tasarruflarından oluştuğu görülmektedir. Toplam tedbirler içinde harcama tedbirlerinin payı % 76 olurken gelir tedbirlerinin payı ise % 26 oranında çıkmaktadır. Özellikle programın ilk döneminde, harcama tasarruflarının kamu hizmetinin kısa dönemde yetersiz sunumu ve etkinlikten uzaklaşması, orta vadede ise büyüme üzerinde olumsuz sonuçlar yaratması riski bulunmaktadır. Bu anlamda, sürecin etkin kontrolü ve aşamalı olarak yapısal reformlara geçiş; programın başarısı ve toplumsal maliyetin düşük düzeyde tutulması anlamında da önem kazanmaktadır.

Grafik 2. Yunanistan’da Alınan Tedbirlerin Harcama ve Gelirlere Dağılımı (2009-2014)

Kamu gelir ve harcamalarına yönelik olarak bu süreç içinde programlara yansıyan ana politika alanları ve tedbirleri izleyen tabloda (Balaban, 2012) Yunanistan için özet olarak verilmektedir.

Tablo 3: Yunanistan’da Kriz Sürecinde Maliye Politikası Uygulamasında Öne Çıkan Tedbirler

Orta Vadeli Mali Strateji ve 2012 yılından itibaren geçerli olacak 3 yıllık Orta Vadeli Harcama Çerçevesi hazırlanması
Bütçe hazırlık ve uygulama süreçlerinde Maliye Bakanlığına veto hakkı

tanınması
Parlamentoya bağlı ve bağımsız yapıda, tavsiye ve denetleme yetkilerine sahip bir bütçe ofisi oluşturulması
Faiz dışı kamu harcamalarının düşürülmesine ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmesi
<ul style="list-style-type: none"> Tüketim harcamalarının azaltılması Savunma harcamalarında kesintiye gidilmesi Nominal kamu sektörü maaşlarında tavan uygulamasına geçilmesi Emeklilik sistemine ilişkin harcamaların azaltılması Kamunun sağlık ve ilaç harcamalarında kesintiye gidilmesi Sözleşmeye dayalı kamu harcamalarının azaltılması
Vergi kaçırmaya karşı etkin mücadelenin başlatılması
Vergi politikası ve yönetimine ilişkin reform çalışmaları gerçekleştirilmesi
Kamu varlıkları ve kamu iktisadi kuruluşlarına yönelik kapsamlı özelleştirme çalışmalarının başlatılması
İş kurulmasına yönelik ve yabancı sermayenin ülkeye girişindeki prosedürlerin azaltılması
Kamu harcamaları ve kamu fonlarına ilişkin işlemlerde şeffaflığın artırılması
Kamu harcamalarının gözetimi ve hesap verebilirliğinin geliştirilmesine yönelik olarak bağımsız yapıda bir istatistik kurumunun kurulması

Kaynak: Balaban, 2012.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, makro ekonomik anlamda ciddi yapısal problemleri biriken ve bu problemlerin ağırlaştırdığı kriz koşullarında çıkış stratejileri arayan Yunanistan'ın uygulayacağı maliye politikası; sonuçları itibarıyla hem bütçede yapısal dengenin düzelmesi hem de yapısal reform alanlarında bir iyileşme üzerinde odaklanma durumunda kalmıştır. Harcama tedbirlerinin bu denli yüksek bir düzeye ulaşması, toplumsal uzlaşma ve demokratik meşruiyet açısından ekonomik programı daha kritik bir hale getirmiştir. Başta savunma ve sağlık olmak üzere temel harcama alanlarında program döneminde bir düşme öngörülürken ücret ve maaşlara tavan getirilmesi, sosyal güvenlik sistemine ilişkin harcama kesintileri, önemli bir toplumsal mutabakatın olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu anlamda, “parlamentoya bağlı ve bağımsız yapıda, tavsiye ve denetleme yetkilerine sahip bir bütçe ofisi oluşturulmasının”, tedbirler içinde yer alması, Yunanistan Parlamentosunun bütçe hakkını uygulamada daha etkin kullanması amacına yönelik olarak ortaya konulduğu görülmektedir. Parlamentonun mali bilgilere zamanında, doğru ve karar sürecinde kullanacak formatta ulaşması ve bu bilgileri denetlemesi programa olan güvenin oluşturulması açısından önemlidir. Ama bunun uygulamada ne düzeyde etkin işleyeceği, parlamentonun kurumsal kapasitesine, siyasi partilerin sahiplenmesine ve kamuoyunun bu anlamdaki farkındalığına bağlı olduğu açıktır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Teoride, parlamentolar siyasal sistemin bütünlüğünü oluşturmaya yarayan siyasal iktidarın politikaları için halkın desteğini sağlayan ve bu iktidarı meşrulaştıran kurumsal yapı olarak değerlendirilmektedir. Ancak, uygulamada parlamentolar, temsili demokrasi içinde toplumsal taleplerin dile getirildiği ve bu taleplerin kamu politikalarına yansıtıldığı bir platform olma özelliğini yitirerek, kamu gücünü kullanan siyasal iktidara meşruiyet zemini hazırlayan bir araç konumuna getirildiği görülmektedir. Demokrasiyi temsilcilerin seçildiği seçimlere indirgeyen bu anlayış 20. Yüzyılın başlarında önemli eleştirilerin konusu olmuştur. Bu eleştirilerde, seçilen temsilcilerin seçildikten bir süre sonra seçmenden bağımsız hale geldikleri ve seçmenin talepleri yerine kendi amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştıkları; toplumun geçirdiği ekonomik, siyasal ve sosyal dönüşümler nedeniyle seçimin yapıldığı tarih ile temsilcinin yetkilendirildiği süre içindeki değişmelerin temsilciye yansıtılmadığı; seçim dönemlerinin 4-5 yıl gibi uzun süreler olması nedeniyle seçen ile seçen arasındaki bağın koptuğu ileri sürülmüştür. Literatürde “parlamento krizi” olarak tanımlanan bu durumun en temel nedeni olarak; seçimlerin kitleselleşmesi, bu kitleselleşme ile birlikte gelişen, kurumsallaşan ve profesyonelleşen siyasi parti sistemi gösterilmektedir. Günümüzde, temsili demokrasiye sahip birçok ülkede parlamentoların yasa koyucu ve denetleyici fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirememesi sonucu, yasama sürecinin daha çok bir konuşma forumuna dönüştüğü ileri sürülmektedir.

Geleneksel görüşte, parlamentonun izni olmaksızın hükümetin gelir, toplayamaması ve harcama yapamaması, parlamentonun kamu maliyesi alanındaki mutlak gücünün göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Ancak, bu düşünce günümüzde gerçek durumu tam olarak yansıtmamaktadır. Temsili demokratik parlamenter rejimin kurulmasında ve gelişmesinde en önemli rolü oynayan “bütçe hakkı”, geleneksel bütçe süreci içinde biçimsel varlığını korumakla birlikte zaman içinde etkisi zayıflamıştır. Anayasalarla veya kanunlarla parlamentoya bütçe konusunda verilen geniş biçimsel yetkiler, uygulamada birçok temsili demokraside formaliteden öteye geçemediği görülmüştür.

Parlamentonun kamu politikalarının değerlendirilmesinde etkin bir rol üstlenememesi, kamu politikalarının yönlendirilmesi ve düzenlenmesinde siyasal iktidar üzerinde gerekli baskı kapasitesi kuramamasına neden olmaktadır. Bu durum, kolaylıkla siyasal bir krize dönüşebilecek ekonomik kriz dönemlerinde, Yunanistan örneğinde olduğu gibi, toplumsal uzlaşmanın sağlanamaması sonucunu doğurabilmektedir. Bu nedenle, toplumsal uzlaşmayı sağlayacak yegâne platform olan parlamentoların ekonomik karar alma sürecine etkin katılımı, toplumsal taleplerin karar alma sürecine yansıtılması ve parlamentonun bütçe hakkından kaynaklı denetimi açısından oldukça önemlidir.

Küreselleşme süreci ve bilgi toplumuna geçişle birlikte parlamentonun bütçe sürecinde rolünün zayıflaması karşısında, bir yandan bütçe hakkının asli sahibi olan yurttaşların, halkın kamu maliyesini, nasıl kontrol edebileceği; öte yandan da parlamenter kontrolün nasıl daha etkili olabileceği arayışları başlamıştır. Bu çerçevede, parlamentoların kamu maliyesini yönlendirme ve kontrol gücünün artırılmasına yönelik yöntem ve mekanizmalar geliştirilmiştir. Bu mekanizmalar arasında, mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğu önem kazanmıştır. Mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğu, yurttaşların daha iyi bilgilenmesini ve kamuoyu denetiminin daha etkili olmasını hedeflemek yanında parlamentonun hükümeti daha etkili kontrolün etmesini sağlayacak araçlardır. Bununla birlikte, 1990’lı yılların başında geliştirilen makro disiplinin sağlanmasını, stratejik önceliklere göre kamu kaynaklarının dağıtılmasını ve bu kaynakların uygulamada etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını hedefleyen “Orta Vadeli Harcama Sistemi”; parlamentolara, kamu karar alma sürecinde

etkinlik sağlayacak bilgi ve belge üretimine olanak sağlamıştır. Ancak, uygulamada birçok demokratik ülkede, güçlü parti disiplini ve geleneksel iktidar-muhalefet karşıtlığı nedeniyle 1990’larda başlayan yeni kamu maliyesi yöntem ve mekanizmaları, siyasal iktidarlar tarafından tam anlamıyla sahiplenilmemiştir.

Diğer yandan, 1980’den günümüze kadar, kamu sektörünün piyasa ekonomisinin şartlarına göre rasyonalizasyonundan başlayıp, devletin küçültülmesine ve iyi yönetişime doğru kapsamlı bir devlet reformu çerçevesinde devletin iktisadi yaşamdaki rolü azaltılmaya çalışılırken bir yandan da kamu kurumlarının işleyişinin daha etkin hale getirilmesine yönelik politikalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde, kamu politikalarının oluşturulma süreci küresel düzeyi kapsayacak şekilde genişlemiştir. Dönemin başat ekonomik söylemi olan neoliberalizm doğrultusunda devlete karşı şüpheli bir yaklaşım hâkim olmuş ve “piyasa başarısızlığı” söyleminden, “Devletin başarısızlığı” söylemine geçilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte, 2000’li yıllara gelindiğinde temsili demokrasinin etkinliğini ve toplumsal inanılabilirliğini etkileyecek süreçler yaşanmaya başlamıştır. Bu süreçlerden en önemlileri, sendikalar gibi büyük toplumsal kurumların önemini ve etkisini kaybetmiş olması; siyasetin profesyonelleşmesi, buna bağlı olarak siyasetçilerin geldiği kanalların ve geldikleri sosyal sınıfın daralmış olması; siyaset ve halk arasında aracılık yapan halk partilerinin çöküşü ve onların yerini kitle iletişim araçlarının tek yönlü iletişiminin alması şeklinde yaşanmıştır.

Özellikle kamusal karar alma noktasında seçmenlerin etkisizleşmesi ve genel seçimlerin karar alma süreçlerine tek katılım yolu olarak görülmesi, temsili demokrasiye olan eleştirileri artırmıştır. Bu eleştirilerin temeli, siyasal temsil sürecinin temsil edilenlerin örgütlenmiş seçenekler arasından seçim yapmasına dönüşmesi ve bilgiye ulaşmanın kolay olduğu günümüzde, bu bilgiye sahip olmanın siyasal katılım için yeterli olmadığı yönündedir. Toplumun ekonomik ve kültürel düzeyi ne kadar gelişmiş olursa olsun, ortalama yurttaşın kamusal karar ve politika seçenekleri konusunda, bütün bilgiye ulaşabilmeleri ve bu bilgileri bütünüyle değerlendirebilme kapasitesine sahip olarak seçim yapabilmelerinin söz konusu olamayacağı ileri sürülmektedir.

2008 küresel krizinin en önemli sonucu, dünya ekonomisine son 30 yıldır yön veren neoliberal küreselleşme projesini temelden sarsmış olmasıdır. Tüm dünyada yaşanan ekonomik krizler, kamu bütçesinin ve bütçe büyüklüklerinin belirlenme sürecinin “tarafgir”, “yozlaşmış” ve “politik” özelliklerden arındırılmasına yönelik olarak katılımcılığı ve en geniş anlamda toplumsal uzlaşmayı güçlendiren mekanizmalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Siyasal demokrasinin geniş halk kitlelerine yaygınlaşması için özellikle sivil toplum kuruluşlarına, medyaya ve parlamentoya önemli görevler düşmektedir. Gelişen bilgi teknolojileri, yurttaşların kamu maliyesi ile ilgili konularda parlamentodan ve hükümetten bilgi almalarını, bilgiye kolay ulaşmalarını, görüşlerini iletmelerini kolaylaştırmıştır. Bu araçlar demokratik siyasal katılımı geliştirmiş, ancak geleneksel karar alma süreci henüz tam olarak etkilenmemiştir.

Yunanistan yaşanan krizden en olumsuz etkilenen Avrupa Ülkeleri içinde yer almaktadır. Kamu harcamaları reel olarak % 20’ye varan oranlarda düşürülmüş, kamusal yükümlülükler ise % 10’a yaklaşan oranlarda artırılmıştır. Bu ise krizin maliyetinin kaçınılmaz olarak kamu hizmet talep eden geniş kesimlerin üstlenmesi anlamına gelmektedir. Ortaya çıkan tablo ülke ekonomisi ve toplum açısından ciddi anlamda sosyal maliyeti olan bir döneme girildiğini bize göstermektedir.

Krizden çıkışa yönelik politikaların parlamento odaklı olmak üzere maliye politikasının kalitesini de içerecek şekilde iyi tasarlanamaması kamu hizmetinin ilk dönemde yetersiz

sunumu, orta dönemde ise büyüme üzerinde olumsuz sonuçlar yaratması açılarından riski görülmektedir. Nitekim, Yunanistan'da siyasi yönetimlerin, kriz öncesi dönemde yapısal nitelik taşıyan ekonomik ve mali nitelikli sorunları görmezden gelip, ülke önceliklendirilmesi ve bu önceliklere göre politikaların hayata geçirilmesi sürecine yönelik bir kurumsal kapasite zafiyeti yaratmalarının maliyeti geline nokta çok yüksek olmuştur. Yunanistan bugün geçmişten çok daha farklı bir şekilde, demokrasinin meşruiyeti açısından, kamusal karar alma sürecini yeniden gözden geçirmeli ve kaynaklarla ihtiyaçlar arasındaki dengeyi sağlarken, toplumsal uzlaşmayı kendi yerel modelleriyle geliştirme çabası içine girmelidir. Bu anlamda parlamento mali politikaların ve programın öngördüğü mali tedbirlerin uygulanması açısından gerekli meşruiyeti sağlama açısından çok daha önemli bir konuma gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Abromeit Heidrum, (1998), *Democracy in Europe; Legitimising Politics in a Non-State Polity*, Berghahn Books.
- Akbey, Ferhat, (2005), Neo-Liberal Dönüşüm Çerçevesinde 5018 Sayılı Kanun'un Değerlendirilmesi, *20 Türkiye Maliye Sempozyumu*, 23-27 Mayıs, Denizli.
- Akbulut, Örsan Ö. (2005), *Siyaset ve Yönetim İlişkisi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayınları, Ankara.*
- Akindele S.T. and O.R. Olaopa, (2004), A Theoretical Review of Core Issues on Public Policy and its Environment, *J. Hum. Ecol.*, 16(3): 173-180.
- Aktan Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural, (2007), *Kurumsal Maliye Politikası, Ekonomi Politikası Yönetiminde Mali Kurallar ve Kurumlar*, Seçkin yayınevi, 1. Baskı,
- Anderson, E. J. (2003), *Public Policy making: An Introduction*, Fifth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston.
- Atiyas, İ. & Sayın, Ş. (1997). *Siyasi Sorumluluk, Yönetimsel Sorumluluk ve Bütçe Sistemi, Bir Yeniden Yapılanma Önerisine Doğru*: TESEV.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, (2011), Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: "Euro Rekabet Paketi", http://www.abgs.gov.tr/files/EMPB/euro_plus_pact.pdf, Erişim Tarihi 30 Mart 2013,
- Biçer Mustafa ve H. Hakan Yılmaz, (2009), Parlatmentonun Kamu Politikası Oluşturma ve Planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Yasama Dergisi*, Sayı 13 • Eylül-Ekim-Kasım-Aralık.
- Bocutoğlu Ersan ve İkinci Aykut, (2009), Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası, *Maliye Dergisi*, Sayı 156, Ocak-Haziran , pp.66-82
- Brady Kevin, (2012), Greek Economic Crisis: Growing Contagion Risk for U.S. Economy, Joint Economic Committee Republicans, Republican Staff Commentary.
- Congleton, Roger D.(2011), *Perfecting Parliament*, Cambridge University Press.
- Dizman, Ali Osman ve Efşan Nas Özen, (2012), *Ekonomik Krizden Siyasi Bunalıma Avrupa Birliği'nde Krizin Faturası Demokrasiye mi Kesiliyor?*, TEPAV, Değerlendirme Notu, N201256.
- Drucker F. Peter, (1994), *Kapitalist Ötesi Toplum*, (çev.) Belkıs Çorakçı, İnkılap Kitabevi
- Eralp Nilgün Arısan,(2010) *Avrupa Birliği'nde Neler Oluyor?*, TEPAV Değerlendirme Notu, Nisan.
- Erdoğan Mustafa, (2010), *Anayasal Demokrasi*, 8. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- European Commission (2011), *Public Finances in EMU 2011*, the Directorate-General for

Economic and Financial Affairs.

Fölscher Alta, (2006), A Balancing Act: Fiscal Responsibility, Accountability and Power of the Purse, *OECD Journal on Budgeting* Von.6, No.2. .

Galbraith, John Kenneth, (2004), *İktidarın Anatomisi*, Ramazan Dikmen (Çev.),1. Baskı, Hece Yayınevi.

Giddens Anthony, (2001), *Üçüncü Yol*, Hihad Şad (Çev.), 1. Baskı, Ankara

Gökhan Sönmezler, (2006), Küreselleşme ve Kriz, GOÜ kamu finansmanının Dönüşümü, Nihat Falay, Mehmet Şahin, Ahmet Kesik (ed.), *Kamu Maliyesine Yeni Bakış*, içinde, Birinci Baskı.

Heywood, Andrew (2011), *Siyasetin Temel Kavramları*, Hayrettin Özler (Çev.), Adres Yayınları.

Hillebrand Ernst,(2010), Yurttaş İradesine Dayalı Bir Toplum Modeli, Friedrich Ebert Stiftung.

Hirst Paul ve Grahame Thompson, (1998), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, 1. Baskı, Dost Kitabevi.

IDEA, (2013), *Voter turnout Data*, The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA),<http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=61>, erişim Tarihi 01.02.2013.

IMF, (2010), *Country Report, Greece: Staff Report on RequestforStand-ByAgreement*, No:10/110.

Jones Erik, (2009) Output Legitimacy and the Global Financial Crisis: Perceptions Matter, *Journal of Common Market Studies*, 2036 1085..1106 JCMS 2009 Volume 47. Number 5. pp. 1085–1105

Levitt Malcolm and Lord Christopher, (2000), *The Political Economy of Monetary Union*, St. Martin's Press, New York,

Matsaganis Manos, (2011), The welfare state and the crisis: th ecase of Greece, *Journal of EuropeanSocialPolicy*, 21: 501.

Moussis Nicholas, (2004), *Avrupa Birliğinin Politikalarına Giriş Rehberi*, Ahmet Fethi (Çev:), Mega Press, İstanbul.

Musgrave A. Richard and Peggy B. Musgrave, (1989), *Public Finance in Theory and Practice*, 5th edition, McGraw-Hill Book Company

O'connor James, (1973), *The Fiscal Crisis of the State*, St. Martin Press, New York.

O'Keefe Louis, (2012), Should democracy as the ideal form of government be reconsidered?, *Government and Politics Review*.

Öniş, Ziya ve Kutlay, Mustafa, (2012) “Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık

Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar), pp. 3-22

Polavieja Javier G. (2012), The Great Recession: Political Trust, Satisfaction with Democracy and Attitudes to Welfare-State Redistribution In Europe, *IMDEA-Social Sciences Institute*, working papers series www.imdea.org, 2012/08

Rowley, Charles K., (2002), *Özgürlük ve Devlet*, İbrahim Dalmış (Çev.), 1. Baskı, Liberte Yayınları.

Sağır Meral, (2004), Dremos'un Genişlemesi ve Temsili Demokrasiden Küresel Doğrudan Demokrasiye, *AİD*, Cilt 37 sayı, 3 Eylül.

Saybaşı Kemali (1986), *Devletin Ekonomiye Müdahalesi (1963-1985)*, Birey Ve Toplum Yayınları, Ankara.

Saybaşı, Kemali, (1992), *İktisat, Siyaset, Devlet ve Türkiye*, Bağlam Yayınevi

Scharpf Fritz W. (2011), *Monetary Union, Fiscal Crisis and the Preemption of Democracy*, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne.

Schick Allen, (2002), Can National Legislatures Regain an Effective Voice in Budget Policy?, *The OECD Journal on Budgeting*, vol. 1, no 3.

Schmitt Carl, (1996), *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, A. Emre Zeybekoğlu (Çev.), dost Kitabevi.

Sönmez Sinan, (1987), *Kamu Ekonomisi Teorisi*, 1. Baskı.

Strøm Kaare, Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman, (2003), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, First Published, Oxford University Press.

Şaylan Gencay, (2003), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, 2. Baskı.

Şaylan Gencay, (2008), *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara,

Şener Abdüllatif, (2007), Osmanlı bütçeleri ve Türkiye'de bütçe hakkının ortaya çıkışında Cumhuriyet öncesi gelişmeler, Abdüllatif Şener (Ed.), *Sona Doğru Osmanlı-Osmanlı Ekonomisi ve Maliyesi Üzerine Yazılar*, içinde, Birleşik Kitabevi, 1. Baskı, Ankara.

Tanzi Vito, (2000), *Policies, Institutions and the Dark Side of Economics*. Edward Elgar Publishing, London, UK,

Tokatlıoğlu Yıldız Mircan, (2004), *Avrupa Birliğinde Maliye Politikası ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Alfa yayınları, Bursa.

White Fidelma and Kathryn Hollings Worth, (1992), *Audit, Accountability and Government*, Clarendon Press.

Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman, and Kaare Strøm, (2006), *Parliamentary*

Democracy: Promise and Problems, K. Strøm, W. Müller and T. Bergman, (eds.), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, içinde, Oxford, Oxford University Press, pp 3-32.

Yılmaz H. Hakan ve Mustafa Biçer, (2010a), Parlatentonun Bütçe Hakkını Etkin Kullanımının Yeni Bütçe Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran 2010, Sayı 158, pp. 201-225.

Yılmaz H. Hakan ve Mustafa Biçer, (2010b), Türkiye’de Mali Reformlar Sonrası Değişen Politika Oluşturma, Planlama, Bütçeleme Süreci Ve Orta Vadeli Harcama Sisteminin Uygulanabilirliği, *İktisat İşletme ve Finans*, 25 (287), pp. 33-68,

Yılmaz H. Hakan, (2009), Enflasyon ve Maliye Politikası: Son Dönem Türkiye Ekonomisi, Nazende Karamete Çoşgun (ed.), *Türkiye Ekonomisi 2000-2008*, içinde, İmaj Yayınevi,

Yılmaz, H. Hakan (1999). Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması: Dünya Bankası ve Orta Vadeli Harcama Sistemi, DPT, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Finansman Dairesi, Ankara.

Yılmaz, H.Hakan. (2007), İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi, TEPAV

Zoroğlu Barış, (2011), Avrupa Borç Krizi, <http://www.belgeler.com/blg/2ut7/avrupa-bor-krizi-bari-zorolu>, erişim tarihi 30 Mart 2013.